

1.01 Izvirni znanstveni članek

UDK 929Cilenšek P.

Prejeto: 5. 5. 2014

Pankrac Cilenšek (1892–1981), med prvimi prejemniki zlate medalje za hrabrost za častnike

MIHA ŠIMAC

dr., asistent pri katedri za zgodovino Cerkve in patrologijo Teološke fakultete
Univerze v Ljubljani
Vrba 26, SI-4274 Žirovnica
e-pošta: miha.simac@gmail.com

Izvleček

V seznamu odlikovanih častnikov z zlato medaljo za hrabrost, ki jo je ustanovil cesar v letu 1917, se na četrtem mestu odlikovanih častnikov avstrijskega domobranstva najde tudi zapis o rezervnem poročniku Pankracu Cilenšku, pripadniku štajerskega 26. strelskega polka. V pričujočem prispevku sem poskušal predstaviti vojaško kariero in življenjsko pot pogumnega slovenskega častnika.

Abstract

**PANKRAC CILENŠEK (1892-1981), AMONG THE FIRST RECIPIENTS OF
THE GOLDEN BRAVERY MEDAL FOR OFFICERS**

Ranking fourth on the list of the Austrian Home Guard officers who were awarded the Golden Bravery Medal, introduced by the Emperor in 1917, was a Slovenian Pankrac (Pankratz) Cilenšek, a reserve lieutenant of the 26th Styrian rifle regiment. In the article, the author aims to present both the life and the military career of this brave Slovenian officer.

Ključne besede:

prva svetovna vojna, soško bojišče, 26. strelski pehotni polk, Pankrac Cilenšek (1892–1981), zlata medalja za častnike

Key-words:

World War I, the Battle of the Isonzo, 26th rifle infantry regiment, Pankrac Cilenšek (1892-1981), Golden Bravery Medal for officers

Uvod

»**Hrabrostne svetinje za častnike.** Cesar je izdal naslednje povelje: Poznavajoč željo mnogih mojih vrlih častnikov, določam, da morejo zlato, potem srebrno hrabrostno svetinjo prvega razreda za posebno odlično osebno hrabrost dobiti tudi častniki. Podelitveno pravico pridržim sebi. Činov, ki so bili že z drugimi odlikovanji nagrajani, ni predlagati v podelitev hrabrostnih svetinj. Za podjetja, v katerih se je častnik brezkoristno podal v nevarnost, da bi si zaslužil hrabrostno svetinjo, le-te ne bom priznal. Trak častnikom podeljenih hrabrostnih svetinj naj se opremi z mojo začetnico iz zlata, oziroma srebra. Hrabrostne svetinje za častnike naj se nosijo pred vojaškim zaslužnim križcem III. razreda. Svetinjske doklade častniki ne dobe.«¹ Tako je o novo ustanovljenem odlikovanju za častnike v letu 1917 med drugim poročal časopis *Slovenec*. Joerg C. Steiner je v svoji knjigi objavil seznam zlatih odlikovancev avstro-ogrske armade v času prve svetovne vojne. Na seznamu častnikov, ki so prejeli to novoustanovljeno odlikovanje že leta 1917, med drugim zasledimo tudi naslednji zapis: »Cilenšek Pankratz Lt. D. Res. SCHR. 26 26. 12. 1917.«² Kdo je bil odlikovani Pankrac Cilenšek, rezervni poročnik 26. strelskega polka? Kakšna je bila njegova življenjska pot? Z najdenimi arhivskimi dokumenti in s pomočjo njegovih sorodnikov je bilo mogoče o njem in njegovem življenju zapisati naslednje vrstice.

Mladostna leta

V župniji Griže na Štajerskem je v Zabukovici, hišna št. 41, živela družina Cilenšek. V družini očeta Filipa, tovarniškega delavca, in matere Antonije, roj. Cipper, se je rodilo devet otrok. Med njimi je bil dne 8. maja 1892 rojen tudi Pankrac Cilenšek. Ime je mali fantič dobil po farnem patronu, svetemu Pankraciju. V krstno knjigo so malega Pankraca vpisali kot »Pankratz Filip Cilenšek«, toda sam je kasneje v pravnem prometu uporabljal le ime Pankrac.³

Kljub številčni družini so se otroci, predvsem z lastno vztrajnostjo in iznajdljivostjo, uspeli izšolati. Tako je denimo Pankracev brat Franc Cilenšek postal predmetni učitelj in pozneje ravnatelj meščanske šole v Celju.⁴ Tudi mladega Pankraca je žežalo po znanju in po končani osnovni šoli si je želel nadaljevati svoje izobraževanje. Večina nadarjenih mladih slovenskih fantov si je svojo šolsko pot in možnost za izobraževanje na univerzah takrat prislužila z inštrukcijami drugih vrstnikov in mlajših učencev.

Pankrac si je s svojim človekoljubjem in skrbjo za druge priskrbel finančno podporo pri premožni družini Sonnenberg,⁵ ki je sicer živela v Libojah pri Celju na Štajerskem. V njihovi družini so namreč imeli invalidnega sina Hansa,⁶ ki je bil slep in gluhi in se je z ljudmi sporazumeval na poseben način, z dotikanjem s prsti. Pankrac se je te govornice naučil in z njim komuniciral, Hans pa se je nanj zelo navezal. V družinskem izročilu je še ohranjena tudi zgodba, ki jo je pripovedoval Pankrac: Nekega dne se je ta družina odpravila na izlet na Bled in skupaj z njimi tudi Pankrac. Na Bledu so se s čolnom odpeljali tudi na otok. Njihov sin pa je bil nemiren in je s čolna padel v vodo. Pankrac je brez razmi-

¹ *Slovenec*, 26. 9. 1917, str. 4.

² Steiner: *Die Träger der Goldenen Tapferkeitsmedaille*, str. 344.

³ NŠAM, RMK Griže 1878–1895, str. 234, zap. št. 46.

⁴ Pričevanje Cilenškovega sina, gospoda Jožeta Cilenška, z dne 15. maja 2012.

⁵ Najverjetneje se je seznanil z družino Filipa Sonnenberga, lastnika keramične tovarne v Libojah, rudnika premoga in apnenca. Več o Sonnenbergih glej Moškon: *Zbirka stare libojske keramike*, str. 6–7. Za opozorilo se zahvaljujem g. Bojanu Padežniku in g. Robertu Vrečku.

⁶ Iz osmrtnice je mogoče razbrati, da je bil Filip Sonnenberg poročen z Berto, roj. Fürth, v zakonu pa so se jim rodili naslednji otroci: Hans, Grete in Alfred. V: *Nova doba*, 30. 9. 1919, str. 3.

šljanja skočil za njim in ga rešil. Zaradi tega prijateljevanja in skrbnosti, ki jo je izkazoval do Hansa, je bila družina Sonnenberg Cilenšku zelo hvaležna in ga je pri šolanju finančno podpirala. Tako je Pankrac imel možnost, da se nadalje izobražuje in to priložnost je dodobra izkoristil ter se vpisal na c. kr. Trgovsko akademijo v Gradcu. V času svojega šolanja je bival pri maminem bratu, stricu Thomasu Cipperju.⁷

Mladi Cilenšek je poleti 1912 z odličnim uspehom zaključil šolanje na c. kr. trgovski akademiji v Gradcu. Tu se je poleg slovenskega in nemškega jezika naučil še italijanščine, francoščine in angleščine.⁸ Vse to znanje jezikov pa mu je kasneje še kako koristilo.

Pod orožjem

Po končanem študiju se je zaposlil pri graški firmi PUCH, in sicer na predstavnstvu v Trstu, kjer se je še dodatno izpopolnil v italijanščini. V Trstu je tudi dočkal izbruh prve svetovne vojne in mobilizacijo. Kot je razvidno iz njegovega vojaškega dokumenta, je bil Pankrac Cilenšek že v oktobru 1914 vpoklican v vojaško službo in kot črnovojniški vojak – enoletni prostovoljec sprva dodeljen I. nadomestni stotnji 26. domobranskega pehotnega polka. Najverjetneje je bil zaradi odličnih spričeval in izobrazbe že takrat tudi on poslan v šolo za rezervne častnike. V tem času je dokaj hitro napredoval in bil 24. februarja 1915 najprej povišan v črnovojniškega titularnega četovodjo, 15. maja 1915 v črnovojniškega narednika, 18. junija 1915 pa še v čin rezervnega črnovojniškega kadeta.⁹

Po zapisih v doslej odkritih dokumentih, je bil Cilenšek že 20. junija 1915 prvič poslan na fronto.¹⁰ Takrat se je 26. domobranski pehotni polk nahajal na ruskem bojišču in, v kolikor je bil poslan tja, je bil Pankrac najbrž deležen ognjenega krsta v katerem od spopadov pri Pieczarni, Olchowiecu ali Czernelici, ki so potekali med junijem in avgustom tega leta. Dne 17. avgusta 1915 pa je 26. domobranski polk zapustil Galicijo in bil premeščen na jugozahodno fronto.

Na tem bojišču je takrat že bil pohodni bataljon 26. domobranskega polka, ki je bil vpleten v boje v 1. in 2. soški bitki. Dne 4. septembra 1915 so se ostanki tega pohodnega bataljona (okoli 400 mož) združili z matičnim polkom, ki je prišel iz Galicije. Konec septembra 1915 je 26. domobranski pehotni polk prevzel položaje okoli Griže na Doberdovski planoti in se udeležil 3. in 4. soške bitke.

O svojih doživetjih na fronti je Pankrac svojim domačim le tu in tam povedal kakšno zgodbo in ena od njih nam nekako izpričuje, da se je Cilenšek najverjetneje znašel v prvih bojih na soškem bojišču in ne v Galiciji. Takole se je njegova pripoved še ohranila v družinskem spominu: »Bilo je na frontni črti. Fantje v jarkih so trpeli zaradi pomanjkanja prehrane. Vsega je primanjkovalo. V tej stiski so se Bosanci, katerih so se italijanski vojaki najbolj bali, že če so videli znameniti fes, ponudili, da bodo hrano priskrbeli kar sami. Bosanci so se splazili čez fronto in nekako prebili do italijanskih jarkov. Italijani so se fesov bali in so jo odkurili, Bosanci pa so od tam v svoje jarke prinesli poln kotel hrane.«¹¹

V marcu 1916 je bil 26. domobranski pehotni polk poslan na Tirolsko. Toda Pankrac Cilenšek tja ni odšel, saj je bil že 3. aprila 1916 poslan v zaledje.¹² Zato pa je v tem času vnovič napredoval. Februarja 1916 so tako v domobranskem uradnem listu št. 29 objavili njegovo povišanje iz rezervnega kadeta v

⁷ Pričevanje Cilenškovega sina, gospoda Jožeta Cilenška, z dne 15. maja 2012.

⁸ Zaključno spričevalo Pankraca Cilenška. Vir: Družinski arhiv Cilenšek.

⁹ ÖSTA/KA, GBBL Bestand NAR, Ktn 72. GBBL Pankratz Cilenšek.

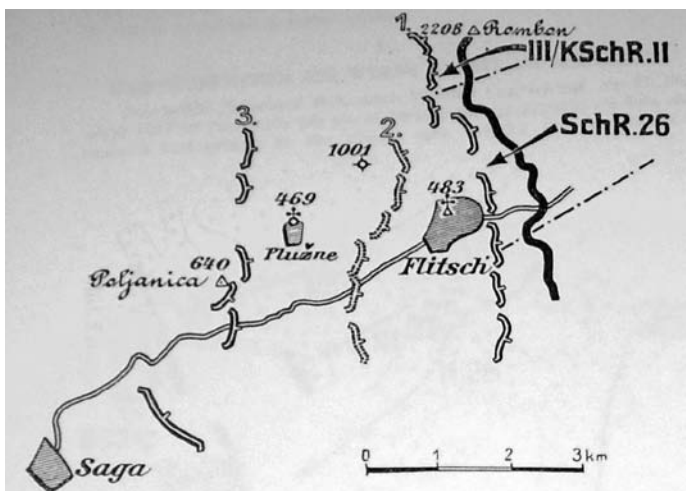
¹⁰ ÖSTA/KA, OBA 207377, Ktn. 279.

¹¹ Pričevanje Cilenškovega sina, gospoda Jožeta Cilenška, z dne 15. maja 2012. – Podobne opise o Bošnjakih in oskrbi glej Pepernik: *Doberdob, slovenskih fantov grob*, str. 45–46.

¹² ÖSTA/KA, OBA 207377, Ktn. 279.

Pankrac Cilenšek v vojaški suknji (skrajno desno)
(Vir: Družinski arhiv Cilenšek)

Delovanje 26. strelskega polka v času 12. soške
ofenzive l. 1917
(Hofman - Hubka: *Der Militär-Maria-Theresien-Orden*, str. 235)

rezervnega praporščaka,¹³ kmalu zatem pa je bil povišan tudi v čin rezervnega poročnika pri 26. domobranskem pehotnem polku.¹⁴

Na fronto se je Cilenšek vrnil 24. marca 1917. V tem času je bil 26. domobranski pehotni polk, ki so ga medtem preimenovali v 26. strelski polk, na območju Monte Zebia na Tirolskem. Tam je junija 1917 zavrnil nekaj močnih italijanskih napadov. Dne 9. oktobra 1917 je polk odšel na Bovško, kjer se je avstro-ogrsko vojska, skupaj z nemškimi enotami, pripravljala na 12. soško bitko. Mariborski 26. strelski polk, pod poveljstvom polkovnika Floriana von Pasettija, se je tako znašel v sestavi 22. strelske divizije (generalmajor Rudolf Müller), ki je bila določena za napad po dolini.

Dne 24. oktobra 1917, ob drugi uri zjutraj, se je avstro-ogrsko nemška ofenziva pričela s silovitim topniškim obstreljevanjem in plinskimi granatami. Italijanski topovi so sprva živahno odgovarjali, počasi pa utihnili. V času med pol peto in pol sedmo uro zjutraj je zavladovalo varljivo zatišje. Italijani so skušali v tem času občutljiva mesta okrepiti z novimi enotami, ki so v naglici prihajale na bojišča. Ob pol sedmi uri zjutraj jih je znova presenetilo obstreljevanje obrambnih utrd in topniških položajev. V zadnjih petnajstih minutah so bili Italijani deležni še besnečega topniškega ognja (Trommelfeuer), ko so z vsemi topovi in minometi obstreljevali njihove položaje. Nekaj pred deveto uro zjutraj se je v Bovški kotlini v napad podala pehota. Avstro-ogrsko 22. strelska divizija je napadala v dnu kotline, na pobočjih Rombona pa se je v napad podala divizija Edelweiss.

Desno krilo 26. strelskega polka, skupaj s III. bataljonom II. polka cesarskih strelcev, je imelo nalogo prodreti do Plužne, okoli 1 km severno od Poljanice (640 m). Desno krilo polka pa je prešlo v napad pol ure za levim in srednjim napadalnim krilom. Prva italijanska obrambna linija je v avstro-ogrsko roke padla že ob 10. uri, dvajset minut pozneje pa je prvo obrambno črto, po zagrizenih bojih na pobočju Rombona, uspelo zavzeti tudi bataljonu cesarskih strelcev. Med nadaljnjim prodiranjem na desnem krilu je bataljon cesarskih strelcev naletel na hud italijanski strojnični ogenj in težak gorski teren, tako da je njegov prostor začasno prevzela stotnja 26. strelskega polka.¹⁵ Rezervni poročnik Pankrac

¹³ Prim. *Verordnungsblatt für die k. k. Landwehr 1916*, Nr. 29, str. 410.

¹⁴ Prim. *Verordnungsblatt für die k. k. Landwehr 1916*, Nr. 182, str. 2722.

¹⁵ Hofman - Hubka: *Der Militär-Maria-Theresien-Orden*, str. 234–236.

Cilenšek se je s svojimi fanti znašel najverjetneje na stičišču tretjega bataljona II. polka cesarskih strelcev in pripadniki 26. strelskega polka, kjer se je še posebej izkazal s svojo hrabrostjo in držnim nastopom. Njegovo hrabrost so v uradnem predlogu za visoko odlikovanje opisali takole:

»Med prebojem sovražnikovih položajev v Bovški kotlini, dne 24.10.1917, se je desno krilo 26. strelskega polka znašlo pod zelo težkim italijanskim topniškim in minometnim ognjem, zaradi česar je napad na desnem krilu popolnoma zastal. Neozirajoč se na težki sovražnikov ogenj, je poročnik Cilenšek stopil na čelo svoje jurišne patrulje, se pognal iz začetnega položaja in kot prvi vdrl v strelske jarke na sovražnikovem levem krilu. Tu se je osebno udeležil spopadov prsa na prsa, vse dokler mu ni uspelo zavzeti prve sovražnikove obrambne linije, s čimer je omogočil nadaljnjo napredovanje desnega krila 26. strelskega polka. Ko je napad zaradi delovanja v skalah vzdane sovražnikove strojne puške ponovno zastal, se je poročnik Cilenšek na čelu svoje jurišne stotnije pognal proti njej, z ročnimi granatami pobil njeno strežno osebje in zaplenil strojno puško. S tem junaškim dejanjem je omogočil ponovno nadaljnje napredovanje desnega krila svojega polka. Njegovo junaško držanje v teh bojih je bilo ostalim svetel zgled vojaškega poguma.«¹⁶

Med prebojem in zavzetjem Bovške kotline se je 26. strelski polk zelo izkazal, saj je namreč zajel 2.200 ujetnikov, zaplenil 80 topov različnih kalibrov, 29 strojnih pušk in ogromno ostalega vojaškega materiala. Junaški nastop pripadnikov tega spodnještajerskega strelskega polka je pomembno pripomogel pri uspešnem preboju pri Kobaridu. Najbrž je bilo ta dan eden od najsijajnejših trenutkov v njegovi dokaj mladi polkovni zgodovini.

Pankrac Cilenšek je bil za opisani drzen nastop v teh bojih odlikovan z zlato medaljo za hrabrost, ki so jo podeljevali častnikom. V času prve svetovne vojne, kar so vpeljali to novo odlikovanje (september 1917–oktober 1918), je bilo podeljenih 140 zlatih medalj za hrabrost za častnike. Po koncu vojne je bilo preko Hellerjeve komisije in društva Vojaškega reda Marije Terezije podeljenih še dodatnih 205 zlatih hrabrostnih medalj za častnike. Zadnja je bila podeljena leta 1931. V celoti so tako podelili 345 zlatih hrabrostnih medalj za častnike.¹⁷ Rezervni poročnik Pankrac Cilenšek iz 26. strelskega pol-

Zlata medalja za častnike
(Foto: Pavel Car)

¹⁶ ÖSTA/KA, OBA 207377, Ktn. 279.

¹⁷ Prim. Steiner: *Die Träger der Goldenen Tapferkeitsmedaille*, str. 221–222.

ka je bil, kot je razbrati iz kronologije podelitev, četrti častnik v celotnem avstrijskem in ogrskem domobranstvu, ki je prejel to visoko odlikovanje za častnike.

Najbrž je prav zaradi tega odlikovanja lahko tudi Pankrac Cilenšek računal na ugodnost opravljanja vojaške službe v zaledju, ki jo je uvedel cesar Karel za nosilce zlatih medalj za hrabrost. Časopisje je tako ob koncu leta 1917 med drugim poročalo: »*Odlikovanci z zlato hrabrostno kolajno za službo v zaledju. Naš cesar je določil, da se v bodoče vojaških oseb, ki so bile odlikovane z zlato hrabrostno kolajno, ne sme več uporabljati na fronti, marveč v zaledju za izvežbanje moštva.*«¹⁸ Tako so te zlate odlikovance vojaške oblasti velikokrat uporabile kot inštruktorje za izobraževanje vojaških rekrutov v nadomestnih enotah. Povsem verjetno je, da se je v takšni vlogi znašel tudi Cilenšek, kasneje pa je bil najverjetneje zaradi znanja jezikov kot tolmač premeščen v katerega od sprejemnih centrov za vračajoče se vojne ujetnike iz Rusije. Po družinskem izročilu je Pankrac konec prve svetovne vojne dočakal na Poljskem. Takrat naj bi ga Poljaki skorajda ubili, saj je bil častnik in večina je bila prepričana, da je nemškega pokolenja. Ker je videl, da so ljudje sovražno nastrojeni, se je Pankrac z njimi začel pogovarjati slovensko. Poljaki so tako spoznali, da gre za častnika, ki je slovanske krvi in so ga potem pustili pri miru.¹⁹

Po vrnitvi v domovino bi naj bil rezervni poročnik Cilenšek tudi pri Maistrovih vojaki. Znano je namreč bilo, da je Pankrac bil zelo narodno zaveden mož. Potrdila o tem, ali je res bil tudi Maistrov borec ali ne – za zdaj nimamo. A tudi če je bil pri Maistrovi vojski, je bil tam le kratek čas. Cilenška so namreč oblasti kot vojaškega obveznika že zelo kmalu poslale v Makedonijo, kjer je bil odgovoren za ujetniško taborišče, v katerem so se znašli bolgarski vojni ujetniki. Očitno pa je bil Cilenšek do ujetnikov prijazen in je dobro skrbel za njih, zato se mu bolgarski ujetniki zahvalili na poseben način. Granatni tulec so predelali v lično vazo, okrašeno z grbom, nanjo pa so napisali, da mu to poklanjajo »*bolgarski zarobljenici*«. Iz tega zapisa tudi izvemo kje točno se je nahajal. Piše namreč: *Bitola 1920*. Lično vazo v spomin na očeta še danes hrani njegov sin Jože.

Granatni tulec, predelan v lično vazo
(Vir: Družinski arhiv Cilenšek)

¹⁸ *Tedenske slike*, 21. 11. 1917, str. 556–557.

¹⁹ Pričevanje Cilenškovega sina, gospoda Jožeta Cilenška, z dne 15. maja 2012.

V novi državi

Po koncu službovanja v vojaški uniformi in vrnitvi iz Bitole se je Pankrac zaposlil kot bančni uradnik pri ljubljanski kreditni banki na Ptuj. Banka je v tem času kupila podjetje *Petovia*, kamor so poslali Cilenška z nalogo, da bi podjetje oživil.²⁰ Ker pa je bilo podjetje tedaj že precej zastarelo in je bila takšna tudi oprema, s katero so v podjetju razpolagali, se to ni posrečilo. Prav tako je banka v Trziču na Gorenjskem kupila podjetje Jara, manjšo tovarno, iz katere se je potem razvil TRIO (Tržiška industrija obutve).²¹

V času svojega službovanja na Ptuj je bil Pankrac Cilenšek viden član ptujskega Sokola,²² udeleževal pa se je tudi na kulturnem področju v amaterski gledališki skupini. Prav tam je spoznal svojo bodočo soprogo, tri leta starejšo učiteljico Marijo Voršič, doma iz Laškega.²³ Marija je tedaj službovala kot definitivna strokovna učiteljica na ptujski dekliški meščanski šoli. Poleti, natančneje 17. julija 1924, sta se Pankrac Cilenšek in Marija Voršič poročila na zasavskem Triglavu, na Kumu. V družini so se jima rodili štirje otroci: Rado (r. 1925), Majda (1926), Marjan (1928) in Jože (1930).²⁴

Družina se je tik pred drugo svetovno vojno, leta 1940 preselila v Kranj, saj so v Kranju imeli gimnazijo, kar je bilo važno zaradi otrok, ki so se želeli tam šolati. Družina je torej živela v Kranju, oče Pankrac pa se je na delo vozil v Trzič. Medtem ko sta se Jože in Marjan šolala v Kranju, pa sta Rado in Majda v času druge svetovne vojne, v želji, da bi s šolanjem na gimnaziji nadaljevala, morala oditi k sorodnikom na Štajersko. Kranjsko gimnazijo so namreč takrat spremenili v nemško učiteljsko. Gimnazijo bi sicer lahko obiskovala v Celovcu, vendar sta raje odšla k sorodnikom na Štajersko, kjer sta šolanje uspešno dokončala.

Med aprilsko vojno, leta 1941, je bil Pankrac Cilenšek kot rezervni kapetan kraljeve jugoslovanske vojske poslan v kraj Preko na otok Ugljan. Kot izkušen vojak je vedel, da se jugoslovanska vojska proti nemškemu stroju sicer ne more enakovredno kosati, se pa je zato lahko kosala z italijanskimi silami. Menil je, da bi se jim zlahka postavili po robu tudi tam, a na njegovo veliko žalost je iz generalštaba prišlo povelje, da morajo položiti orožje in se vdati. Tega Cilenšek ni sprejel zlahka. Padel je v italijansko ujetništvo, od koder so ga Italijani potem izpustili, da se je vrnil v Kranj. Kot se spominja njegov sin Jože, so nemški vojaki očeta, ki je bil v uniformi kapetana, na ulicah celo pozdravljali in mu salutirali. Oče je uniformo prinesel domov in jo kasneje izročil enemu od sinov, ko je ta odhajal v partizane.

V tem času je bila žena Marija že hudo bolna. Pankrac je ljubeče skrbel zanjo in za družino. Ves ta čas pa je po svojih močeh poskušal pomagati tudi partizanom in marsikateri paket, marsikakšni čevlji so iz njegovih rok romali k njim. Morda so nekateri ljudje to vedeli, pa jim to ni bilo najbolj prav. Zgodilo se je potem, da so Cilenška aretirali domobranci iz postojanke v Kovorju ter ga odpeljali na postajo Gestapa. Od tu ga niso odpustili domov, temveč so ga vrnil domobrancem; ti pa so ga odpeljali na njihovo poveljstvo v Kranj. Kot je ostalo v družinskem izročilu, naj bi v sprejemni sobi dolgo sedel in čakal, kaj se bo zgodilo, toda nihče se ni zmenil zanj. Zdelo se je, da so nanj kar nekako pozabili. Kot pravi gentleman je stopil do tajnice in jo v perfektni nemščini povprašal, zakaj da je bil sploh pripeljan tja. Ob tej priložnosti je izpostavil tudi to, da je bil ude-

²⁰ Iz Uradnega lista je med drugim mogoče izvedeti, da je bila oktobra leta 1935 Pankracu Cilenšku, dotedanjemu ravnatelju na Bregu pri Ptuj, podeljena prokuratura v firmi »*Petovia, usnjarska industrija d. d.*« V: *Službeni list Kraljevske banske uprave Dravske banovine*, l. 1935, št. 87, priloge, str. 447.

²¹ Pričevanje Cilenškovega sina, gospoda Jožeta Cilenška, z dne 15. maja 2012.

²² Prim. *Jutro*, 5. 2. 1932, str. 8.

²³ Pričevanje Cilenškove hčerke Majde, elektronsko pismo z dne 17. junija 2012.

²⁴ ARS, AS 231, šk. 57, uslužbeni list Marija Cilenšek, roj. Voršič.

Pankrac Cilenšek
(Vir: Družinski arhiv Cilenšek)

leženec prve svetovne vojne in kot častnik odlikovan z zlato hrabrostno medaljo za častnike. Zaradi tega dejstva so se Nemci do njega pričeli obnašati zelo spoštljivo. Do zlatih odlikovancev so nemške oblasti že na splošno namreč gojile svojevrstno spoštovanje. V pisarni je potem nalletel na znanca iz Ptuja, ki je bil gestapovec. Tega je zanimalo, česa je Cilenšek obdolžen. Pankrac mu je pojasnil, da ga obtožujejo, da je komunist. Znanec pa je vzrotil: »Cilenšek, če ste vi komunist, sem tudi jaz!« Poveljniku domobrancev je potem ukazal, naj ga takoj izpustijo. To se je tudi zgodilo. Ni bilo jasno, kdo je v ozadju aretacije. Nemci očitno ne, sicer ga ne bi izpustili. Pankrac je sicer sumil določeno osebo v tovarni, vendar v to ni bil prepričan.²⁵

Po drugi svetovni vojni je Cilenšek najprej delal v kranjski tovarni Standard, ki se je ukvarjala s kooperacijo in povezovanjem vseh malih čevljarških tovarn pod eno streho. Leta 1946 pa se je družina preselila v Tržič, kjer je Pankracu po dolgotrajni bolezni umrla žena Marija. Pokopana je na tržiškem pokopališču.

Pankrac je potem nazadnje delal v komercialni PEKA, od koder je odšel v zaslužen pokoj. Toda nemirna žilica mu ni dala miru in tudi v pokoju je bil aktiven. Ker je znal jezike, je med turistično sezono, ko je veliko ljudi potovalo naokoli, delal v Kompasovi menjalnici; sprva je bila ta v gostilni Ankele v Podljubelju, kasneje pa potem na samem mejnem prehodu Ljubelj. V okviru sodelovanja s turističnim društvom je pomagal tudi pri organizaciji AMD Ljubeljskih dirk.

Kljub temu, da je v času vojne pomagal partizanom, te pomoči po vojni nikoli ni naglašal in posebej izpostavljajal, kot so to počeli mnogi drugi. Tako tudi ni nikdar vložil in želel uveljavljati nikakršnih ugodnosti. Kot je dejal njegov sin Jože, naj bi očeta nekoč vprašali, zakaj ne vloži nobene prošnje. On pa jim je odgovoril: »Država ni molzna krava, jaz pa tudi nisem zato pomagal, da bi od tega imel kakšno korist!«²⁶ Bil je torej zelo načelen človek, ki mu lastne koristi niso bile prva skrb, pa tudi v času nove države se ni slepo strinjal z vsem, kar so drugi rekli, da je dobro. Bil je pač človek, ki je mislil s svojo glavo in morda ga je to stalo tudi kakšne vidnejše kariere.

Cilenšek je svoj prosti čas rad posvečal naravi, telesnemu zdravju, zelo rad je hodil tudi v hribe. Tako je bil med drugim tudi na Triglavu, kamor je peljal tudi svoje otroke in jih skušal

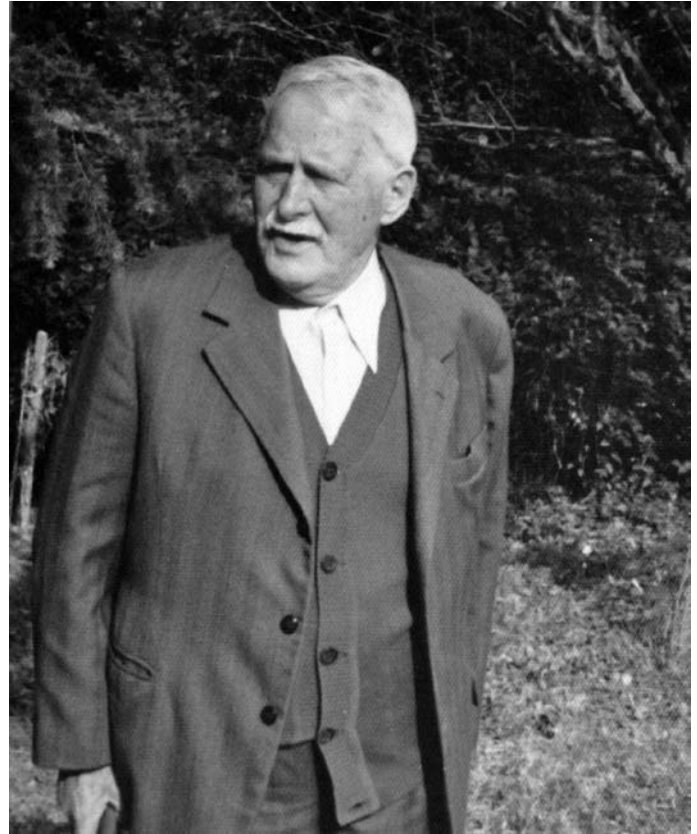
²⁵ Pričevanje Cilenškovega sina, gospoda Jožeta Cilenška, z dne 15. maja 2012.

²⁶ Ibidem.

tako navdušiti nad lepotami narave in naših gora. Njegov najljubši hobi pa je bilo gobarjenje. Bil je strasten gobar, ki je lahko že zgodaj zjutraj odšel v tržiške gozdove nabirat gobe in se je vračal domov šele z večernim mrakom. Doma je gobe potem vlagal in jih delil sorodnikom.

V Tržiču je bil znan kot uglajen, dobrohoten gospod, ki ga niso slišali preklinjati ali koga zmerjati. Tudi doma ni nikoli preklinjal. Znal pa je ženskam pihati na dušo. Kasneje je kot vdovec živel na Koroški cesti 2, v hiši, ki stoji takoj za tržiško cerkvijo svetega Andreja. Tako je nekoč, kot se spominja sin Jože, Pankrac popihal na dušo tudi tamkajšnji stari mežnarici, ki je hodila k svetemu Andreju zvonit. Ko je nekoč odzvonila, jo je počakal pred cerkvijo in jo prijazno ogovoril: »Tako lepo kot je pa danes zvonil ta zvon, ga pa še nisem slišal zvonit. Ste vi zvonili?« - »Ja, jaz.« In ženica je bila vsa ponosna in zadovoljna in tako ji je polepšal dan.

Kot vdovec je Cilenšek živel sam, da pa bi mu bilo lažje, si je našel hišno gospodinjo, ki ji je bilo ime Celestina, roj. Seifert. V zameno za gospodinjska opravila je imela pri njem zastoj stanovanje in hrano. Kot navadni delavki ji je to seveda zelo ustrezalo. Tako sta živela kar nekaj let, leta 1970 pa je Pankrac v želji, da bi pomagal Celestini, predlagal, da bi se poročila. V primeru njegove smrti bi tako kot njegova soproga dobila tudi boljšo pokojnino.²⁷ V resnici sta, kot je razbrati iz zaznambe ob njegovem krstnem vpisu, to 28. oktobra 1970 tudi storila.²⁸ Usoda pa je hotela, da je žena umrla že pred njim, 29. septembra 1979. Zadnje dve leti je Pankrac preživel v takrat na novo odprtem domu starostnikov Petra Uzarja v Bistrici pri Tržiču, ki je prve stanovalce sprejel leta 1980. Tu je bil med osebjem znan kot človek pozitivne volje in pravi gospod, ki si je vedno rad vzela čas za pogovor, pa tudi hudomušnosti mu ni manjkalo. Prav zato so ga strežnice in sestre imele zelo rade. Umrli je 6. februarja 1981 in bil pokopan na tržiškem pokopališču.²⁹

*Cilenšek na jesen življenja
(Vir: Arhiv družine Cilenšek)*

²⁷ Pričevanje Cilenškovega sina, gospoda Jožeta Cilenška, z dne 15. maja 2012.

²⁸ RMK Griže 1878–1895, str. 234, zap. št. 46.

²⁹ Ibidem.

VIRI IN LITERATURA

VIRI

Nadškofijski arhiv Maribor (NŠAM)

- Rojstna matična knjiga (RMK) Griže 1878–1895

Arhiv Republike Slovenije (ARS)

- AS 231, Prosvetno ministrstvo – personala, škatla 57, uslužbenki list Marija Cilenšek, roj. Voršič

Avstrijski državni arhiv/Vojni arhiv, Dunaj

- GBBL Bestand NAR, Karton 72, GBBL Pankratz Cilenšek
- OBA 207377, Karton. 279, Belohnungsanträgen für Offiziere (OBA)

Družinski arhiv Cilenšek

Časopisi in tiskani viri

- *Slovenec*, 26. 9. 1917
- *Nova doba*, 30. 9. 1919
- *Tedenske slike*, 21. 11. 1917
- *Jutro*, 5. 2. 1932
- *Verordnungsblatt für die k. k. Landwehr 1916*, Nr. 29, 182
- *Službeni list Kraljevske banske uprave Dravske banovine*, l. 1935, št. 87, priloge

Pričevanja

- Pričevanje Cilenškovega sina, gospoda Jožeta Cilenška, z dne 15. maja 2012
- Pričevanje Cilenškove hčerke Majde, elektronsko pismo z dne 17. junija 2012

LITERATURA

Hofman, Oskar - Hubka, Gustav von: *Der Militär-Maria-Theresien-Orden. Die Auszeichnungen im Weltkrieg 1914–1918*. Wien: Verlag der Militärwissenschaftlichen Mitteilungen, 1944.

Moškon, Milena: *Zbirka stare libojske keramike* (Celjski muzej VI). Maribor: Obzorja, 1982 (Kulturni in naravni spomeniki Slovenije; 116).

Pepernik, Amandus: *Doberdob, slovenskih fantov grob*. Ljubljana: Karantanija, 2005 (Zbirka Sledi).

Steiner, Jörg C.: *Heldenwerk 1914–1918. Die Träger der Goldenen Tapferkeitsmedaille in der k.u.k. Armee 1914–1918*. Wien-Frankfurt-Znaim: Institut für Auszeichnungswesen und Uniformkunde, 2010.

ZUSAMMENFASSUNG

UNTER DEN ERSTEN EMPFÄNGERN DER GOLDENEN TAPFERKEITSMEDAILLE FÜR OFFIZIERE – DER SLOWENE PANKRAC CILENŠEK (1892–1981)

Der Beitrag umreißt den Lebensweg von Pankrac Cilenšek (1892–1981), der sich mit seiner Tapferkeit im Ersten Weltkrieg besonders hervortat. Als Leutnant der Reserve, Angehöriger des 26. Schützenregiments der habsburgischen Streitkräfte, nahm er beim Durchbruch bei Kobarid (Karfreit) in der 12.

Isonzoschlacht teil und wurde für seine Tapferkeit vor dem Feind mit der goldenen Tapferkeitsmedaille für Offiziere ausgezeichnet. Nach Kriegsende blieb er in dem neu entstandenen Staat, gründete eine Familie, war zunächst in Ptuj und später in verschiedenen Betrieben in Gorenjska tätig und erlebte hier den Zweiten Weltkrieg. Er wurde zum Kriegsdienst in die königliche Armee einberufen und gelangte nach der Kapitulation des Königreichs Jugoslawien kurz in italienische Kriegsgefangenschaft, von wo er nach Hause geschickt wurde. Er überlebte den Krieg und war nach Kriegsende in Kranj und Tržič tätig, wo er 1981 starb und auch begraben ist.